

BOLALARDA ALLERGIK KASALLIKLARNING KLINIK XUSUSIYATLARI VA MINTAQAVIY JIHATLARI

Abdusalomova Xumora Abduvaqqos qizi

Toshkent farmatsevtika instituti

Klinik farmatsiya yo'nalishi 4-bosqich talabasi

Sheravatov Shaxboz Yoqub o'g'li

Toshkent farmatsevtika instituti

Farmatsiya ishi yo'nalishi 4-bosqich talabasi

Rajabova Mehrinigor Ravshan qizi

Eksperimental va sport farmakologiyasi kafedrası

1-bosqich magistranti

Muxiddinova Gulyora Zuxriddin qizi

Toshkent farmatsevtika instituti

Farmatsiya yo'nalishi, 1-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20812987>

Annotatsiya

Mazkur maqolada bolalarda uchraydigan allergik kasalliklarning klinik kechishi, asosiy simptomlari, rivojlanish omillari hamda mintaqaviy xususiyatlari tahlil qilinadi. Allergik kasalliklar bolalar organizmida immun tizimning tashqi va ichki allergenlarga nisbatan yuqori sezuvchanligi natijasida yuzaga keladi. Maqolada bronxial astma, allergik rinit, atopik dermatit va oziq-ovqat allergiyasining klinik belgilari, diagnostika usullari, profilaktikasi va davolashga yondashuvlar yoritilgan. Shuningdek, allergik kasalliklarning shakllanishida ekologik muhit, iqlim sharoiti, urbanizatsiya, ovqatlanish tartibi, irsiy moyillik hamda ijtimoiy omillarning o'ri ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: allergiya, bolalar, bronxial astma, allergik rinit, atopik dermatit, oziq-ovqat allergiyasi, immun tizim, mintaqaviy omillar.

CLINICAL FEATURES AND REGIONAL ASPECTS OF ALLERGIC DISEASES IN CHILDREN

Abstract

This article analyzes the clinical course, main symptoms, developmental factors, and regional aspects of allergic diseases in children. Allergic diseases occur as a result of increased sensitivity of the immune system to external and internal allergens. The article discusses the clinical manifestations, diagnostic methods, prevention, and treatment approaches for bronchial asthma, allergic rhinitis, atopic dermatitis, and food allergies. Special attention is given to the role of environmental conditions, climate, urbanization, nutrition, genetic predisposition, and social factors in the development of allergic diseases.

Keywords: allergy, children, bronchial asthma, allergic rhinitis, atopic dermatitis, food allergy, immune system, regional factors.

КЛИНИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ И РЕГИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ АЛЛЕРГИЧЕСКИХ ЗАБОЛЕВАНИЙ У ДЕТЕЙ

Аннотация

В данной статье анализируются клиническое течение, основные симптомы, факторы развития и региональные особенности аллергических заболеваний у детей.

Аллергические заболевания возникают вследствие повышенной чувствительности иммунной системы ребенка к внешним и внутренним аллергенам. В статье рассматриваются клинические проявления, методы диагностики, профилактики и подходы к лечению бронхиальной астмы, аллергического ринита, атопического дерматита и пищевой аллергии. Особое внимание уделяется роли экологической среды, климатических условий, урбанизации, характера питания, наследственной предрасположенности и социальных факторов в развитии аллергических заболеваний.

Ключевые слова: аллергия, дети, бронхиальная астма, аллергический ринит, атопический дерматит, пищевая аллергия, иммунная система, региональные факторы.

Kirish

Bugungi kunda allergik kasalliklar bolalar orasida keng tarqalgan patologiyalardan biri hisoblanadi. Allergiya — bu organizm immun tizimining ma'lum bir moddalarga, ya'ni allergenlarga nisbatan haddan tashqari sezuvchanlik bilan javob berishidir. Bolalar organizmida immun tizim hali to'liq shakllanmaganligi sababli allergik reaksiyalar kattalarga nisbatan tezroq va turli klinik belgilar bilan namoyon bo'lishi mumkin.

Allergik kasalliklar orasida bronxial astma, allergik rinit, atopik dermatit va oziq-ovqat allergiyasi eng ko'p uchraydi. Ushbu kasalliklar bolaning nafas olish tizimi, terisi, ovqat hazm qilish tizimi va umumiy hayot sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, bronxial astma va allergik rinit bolalarda uyqu buzilishi, o'qish jarayonida diqqatning pasayishi, tez-tez kasallanish va jismoniy faollikning kamayishiga sabab bo'lishi mumkin.

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, astma bolalarda eng ko'p uchraydigan surunkali kasalliklardan biri hisoblanadi. Astmada nafas yo'llarining yallig'lanishi va torayishi tufayli yo'tal, xirillash, nafas qisishi hamda ko'krak qafasida siqilish kabi belgilar yuzaga keladi.

Allergik kasalliklar rivojlanishiga irsiy moyillik, ekologik ifloslanish, chang, o'simlik gulchaglari, uy hayvonlari juni, oziq-ovqat mahsulotlari, dori vositalari, sovuq havo, namlik, infeksiya kasalliklari va noto'g'ri ovqatlanish kabi omillar ta'sir ko'rsatadi. So'nggi yillarda shaharlashuv, sanoat korxonalari sonining ortishi, transport vositalaridan chiqayotgan zararli gazlar ham allergik kasalliklarning ko'payishiga sabab bo'layotgan muhim ekologik omillar qatoriga kiradi.

Tadqiqot maqsadi

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi bolalarda allergik kasalliklarning klinik xususiyatlarini, rivojlanish omillarini va mintaqaviy farqlarini o'rganishdan iborat.

Ushbu maqsaddan kelib chiqib, quyidagi vazifalar belgilandi:

bolalarda eng ko'p uchraydigan allergik kasalliklar turlarini tahlil qilish; allergik kasalliklarning asosiy klinik belgilarini aniqlash; ularning rivojlanishida ekologik, ijtimoiy, genetik va ovqatlanish omillarining ahamiyatini o'rganish; shahar va qishloq hududlarida allergik kasalliklarning kechish xususiyatlarini solishtirish; allergik kasalliklarning oldini olish va profilaktika chora-tadbirlarini taklif etish.

Material va metodlar

Maqolani tayyorlashda pediatriya, allergologiya, immunologiya va klinik farmatsiya sohalariga oid ilmiy adabiyotlar, xalqaro tavsiyalar hamda amaliy kuzatuv ma'lumotlari tahlil

qilindi. Shuningdek, bolalarda allergik kasalliklarni aniqlashda anamnez yig'ish, klinik belgilarni baholash, laborator va instrumental tekshiruv usullarining ahamiyati ko'rib chiqildi.

Allergik kasalliklarni tashxislashda quyidagi usullar muhim hisoblanadi: bemor va ota-onadan batafsil anamnez yig'ish, allergen bilan aloqani aniqlash, teri allergik sinamalari, qon zardobida immunoglobulin E miqdorini baholash, umumiy qon tahlili, spirometriya, pikfloumetriya va zarur hollarda oziq-ovqat kundaligini yuritish.

Allergik kasalliklarning asosiy turlari

Bolalarda allergik kasalliklar turli shakllarda kechadi. Ularning klinik belgilarini to'g'ri baholash erta tashxis qo'yish va samarali profilaktika olib borishda muhim ahamiyatga ega.

Bronxial astma

Bronxial astma nafas yo'llarining surunkali yallig'lanishi bilan kechadigan kasallik bo'lib, bolalarda ko'pincha yo'tal, nafas qisishi, xirillash, ko'krak qafasida siqilish va jismoniy harakatdan keyin hansirash bilan namoyon bo'ladi. Ba'zi bolalarda astmaning asosiy belgisi faqat uzoq davom etuvchi quruq yo'tal bo'lishi mumkin. Ayniqsa, tunda yoki tongga yaqin kuchayadigan yo'tal astmaga xos belgilar qatoriga kiradi.

Astma xurujlari chang, sovuq havo, jismoniy zo'riqish, virusli infeksiyalar, o'simlik gulchaglari, uy hayvonlari juni va tamaki tutuni ta'sirida kuchayishi mumkin. Bolalarda astmani erta aniqlash juda muhim, chunki nazoratsiz kechgan astma nafas yetishmovchiligi, tez-tez kasalxonaga yotqizilish va hayot sifatining pasayishiga olib kelishi mumkin.

Allergik rinit

Allergik rinit burun shilliq qavatining allergik yallig'lanishi bo'lib, bolalarda aksirish, burun oqishi, burun bitishi, burun va ko'z atrofida qichishish, ko'z yoshlanishi kabi belgilar bilan namoyon bo'ladi. Klinik manbalarda allergik rinitning klassik belgilari sifatida doimiy aksirish, suvdek burun ajralmasi, qichishish va burun bitishi ko'rsatiladi.

Allergik rinit mavsumiy yoki yil davomida davom etuvchi shaklda bo'lishi mumkin. Mavsumiy allergik rinit ko'pincha bahor va yoz oylarida o'simlik gulchaglari ta'sirida kuchayadi. Yil davomida kuzatiladigan allergik rinit esa uy changi, mog'or zamburug'lari, hayvon juni va maishiy allergenlar bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Atopik dermatit

Atopik dermatit bolalarda terining surunkali allergik yallig'lanishi bo'lib, quruqlik, qichishish, qizarish, toshmalar va terining qalinlashishi bilan kechadi. Bu kasallik ko'pincha chaqaloqlik yoki erta bolalik davrida boshlanadi. Atopik dermatitda qichishish kuchli bo'lgani sababli bola bezovta bo'ladi, uyquasi buziladi va terini qashish natijasida ikkilamchi infeksiyalar qo'shilishi mumkin.

Atopik dermatit rivojlanishida irsiy moyillik, teri himoya qatlaminin zaifligi, oziq-ovqat allergenlari, sovuq yoki quruq havo, sintetik kiyimlar, gigiyenik vositalar va stress omillari muhim rol o'ynaydi.

Oziq-ovqat allergiyasi

Oziq-ovqat allergiyasi bolalarda keng uchraydigan allergik holatlardan biridir. U sut, tuxum, baliq, yong'oq, asal, sitrus mevalar, shokolad, ayrim don mahsulotlari yoki sun'iy qo'shimchalar iste'molidan keyin rivojlanishi mumkin. Klinik belgilar terida toshma, qichishish, lab va yuz shishishi, qorin og'rig'i, ko'ngil aynishi, qusish, ich ketishi yoki og'ir holatlarda nafas qisishi bilan namoyon bo'ladi.

Oziq-ovqat allergiyasini oddiy ovqat hazm qilish buzilishidan farqlash muhim. Buning uchun ota-onalar bolaning qaysi mahsulotdan keyin allergik belgilar paydo bo'lishini kuzatishi, oziq-ovqat kundaligini yuritishi va shifokor tavsiyasiga asosan tekshiruvlardan o'tishi zarur.

Allergik kasalliklarning klinik belgilari

Bolalarda allergik kasalliklarning klinik belgilari yoshga, immun tizim holatiga, allergen turiga va yashash muhitiga qarab turlicha namoyon bo'ladi. Erta yoshdagi bolalarda ko'proq teri va oziq-ovqat allergiyasi uchrasa, maktab yoshidagi bolalarda allergik rinit va bronxial astma belgilari ko'proq kuzatiladi.

Asosiy klinik belgilar quyidagilardan iborat: nafas qisishi, hansirash, xirillash, uzoq davom etuvchi yo'tal, burun oqishi, burun bitishi, aksirish, ko'z yoshlanishi, terida qizarish, qichishish, toshmalar, qorin og'rig'i, dispepsiya va umumiy holsizlik.

Ayrim bolalarda allergik kasalliklar birgalikda kechishi mumkin. Masalan, atopik dermatit bilan kasallangan bolalarda keyinchalik allergik rinit yoki bronxial astma rivojlanish xavfi ortadi. Bu holat tibbiyotda "atopik marsh" deb ataladi. Atopik kasalliklar o'zaro bog'liq bo'lib, bir allergik holat boshqa allergik kasallik rivojlanishiga moyillik yaratishi mumkin.

Allergik kasalliklarning rivojlanishiga ta'sir qiluvchi omillar

Allergik kasalliklarning rivojlanishi ko'p omilli jarayon hisoblanadi. Bunda irsiy, ekologik, ijtimoiy va immunologik omillar o'zaro bog'liq holda ta'sir ko'rsatadi.

Irsiy moyillik muhim omillardan biridir. Agar ota yoki onada allergik kasallik mavjud bo'lsa, bolada ham allergik kasallik rivojlanish ehtimoli ortadi. Agar har ikkala ota-onada allergik kasallik mavjud bo'lsa, xavf yanada yuqori bo'lishi mumkin.

Ekologik omillar ham katta ahamiyatga ega. Atmosfera havosining ifloslanishi, avtomobillardan chiqayotgan gazlar, sanoat chiqindilari, maishiy kimyoviy vositalar va chang allergik kasalliklarni kuchaytiradi. Ayniqsa, yirik shaharlarda yashovchi bolalarda allergik rinit va bronxial astma ko'proq uchrashi kuzatiladi.

Ovqatlanish omillari ham bolalarda allergiya rivojlanishiga ta'sir qiladi. Sun'iy oziqlantirish, qo'shimcha ovqatlarni noto'g'ri va erta berish, tarkibida konservant, bo'yoq va sun'iy qo'shimchalar ko'p bo'lgan mahsulotlarni iste'mol qilish allergik reaksiyalar xavfini oshirishi mumkin.

Infektsion kasalliklar va immun tizimning zaiflashuvi ham allergik kasalliklar shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Tez-tez shamollash, virusli infeksiyalar, antibiotiklarni asossiz qo'llash va ichak mikroflorasining buzilishi bolaning immun javobini o'zgartirishi mumkin.

Mintaqaviy jihatlar

Bolalarda allergik kasalliklarning tarqalishi va klinik kechishi hududiy sharoitlarga bog'liq bo'lishi mumkin. Shahar, qishloq, tog'li, cho'l yoki nam hududlarda allergenlar turi va ularning ta'sir darajasi farq qiladi.

Shahar hududlarida atmosfera havosining ifloslanishi, transport vositalaridan chiqadigan gazlar, sanoat chiqindilari va maishiy allergenlar ta'siri yuqori bo'ladi. Shu sababli shaharlarda bronxial astma va allergik rinit ko'proq uchrashi mumkin. Bundan tashqari, yopiq xonalarda ko'p vaqt o'tkazish, konditsioner va isitish tizimlaridan foydalanish, uy changi va mog'or zamburug'lari ta'siri ham allergik belgilarni kuchaytiradi.

Qishloq hududlarida esa o'simlik gulchaglari, chang, hayvon juni, yem-xashak, qishloq xo'jaligi kimyoviy vositalari va mavsumiy allergenlar muhim rol o'ynaydi. Bahor va yoz oylarida o'simliklarning gullashi allergik rinit va bronxial astma belgilarining kuchayishiga olib kelishi mumkin.

Iqlim omillari ham allergik kasalliklar rivojlanishiga ta'sir qiladi. Namlik yuqori bo'lgan hududlarda mog'or zamburug'lari ko'payadi, quruq va changli hududlarda esa nafas yo'llari ta'sirlanishi kuchayadi. Haroratning keskin o'zgarishi, sovuq havo va shamolli ob-havo bronxial astma xurujlarini qo'zg'atishi mumkin.

O'zbekiston sharoitida ham allergik kasalliklarning mintaqaviy xususiyatlarini chuqur o'rganish muhimdir. Ayrim hududlarda chang, quruq havo, paxta changi, o'simlik gulchaglari, sanoat korxonalari chiqindilari va transport ifloslanishi allergik kasalliklar rivojlanishiga ta'sir qiluvchi omillar sifatida ko'rilishi mumkin.

Diagnostika

Bolalarda allergik kasalliklarni to'g'ri tashxislash uchun kompleks yondashuv zarur. Dastlab bolaning shikoyatlari, kasallik tarixi, oilaviy anamnez, ovqatlanish tartibi, yashash sharoiti va allergen bilan ehtimoliy aloqa aniqlanadi.

Laborator tekshiruvlarda umumiy qon tahlili, eozinofillar miqdori, umumiy va maxsus IgE ko'rsatkichlari baholanishi mumkin. Teri allergik sinamalari allergen turini aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Bronxial astmaga shubha qilinganda spirometriya, pikfloumetriya va nafas chiqarish funksiyasini baholovchi tekshiruvlar o'tkaziladi.

Allergik kasalliklarni boshqa kasalliklardan farqlash ham zarur. Masalan, allergik rinitni virusli rinitdan, bronxial astmani bronxit yoki pnevmoniyadan, atopik dermatitni boshqa teri kasalliklaridan ajratish kerak. To'g'ri tashxis qo'yilishi davolash samaradorligini oshiradi va ortiqcha dori vositalaridan foydalanishning oldini oladi.

Davolash va profilaktika

Bolalarda allergik kasalliklarni davolashda asosiy maqsad allergen bilan aloqani kamaytirish, simptomlarni nazorat qilish, xurujlarning oldini olish va bolaning hayot sifatini yaxshilashdan iborat.

Davolash individual yondashuv asosida olib borilishi kerak. Allergik rinitda allergenlardan saqlanish, burun gigiyenasiga rioya qilish, shifokor tavsiyasiga ko'ra antigistamin vositalar va mahalliy dorilar qo'llanilishi mumkin. Bronxial astmada esa nafas yo'llaridagi yallig'lanishni nazorat qilish, xurujlarni oldini olish va inhalyatsion dori vositalaridan to'g'ri foydalanish muhimdir. GINA xalqaro strategiyasi astmani tashxislash va davolash bo'yicha muntazam yangilanib boradigan amaliy tavsiyalarni taqdim etadi.

Atopik dermatitda terini namlantirish, allergen va ta'sirlovchi moddalardan saqlanish, mos gigiyenik vositalardan foydalanish, sintetik kiyimlardan voz kechish va shifokor belgilagan davolash choralariga amal qilish zarur. Oziq-ovqat allergiyasida allergen mahsulotni aniqlash va ratsiondan chiqarish muhim ahamiyatga ega.

Profilaktika choralariga quyidagilar kiradi: bolani allergenlardan himoya qilish, uyda changni kamaytirish, xonalarni muntazam shamollatish, nam tozalash ishlarini olib borish, uy hayvonlari bilan aloqani nazorat qilish, sog'lom ovqatlanishni yo'lga qo'yish, emlash kalendariga rioya qilish, ekologik muhitni yaxshilash va bolalarni muntazam profilaktik ko'rikdan o'tkazish.

Natijalar va muhokama

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, bolalarda allergik kasalliklar ko'p omilli kasalliklar guruhiga kiradi. Ularning rivojlanishida irsiy moyillik asosiy fon bo'lib xizmat qilsa, ekologik va mintaqaviy omillar kasallikning namoyon bo'lishi va og'irlik darajasiga ta'sir ko'rsatadi.

Shahar hududlarida havo ifloslanishi va maishiy allergenlar ta'siri kuchli bo'lgani sababli allergik rinit va bronxial astma ko'proq uchrashi mumkin. Qishloq hududlarida esa o'simlik gulchaglari, chang, hayvonlar bilan aloqa va qishloq xo'jaligi mahsulotlari allergik belgilarni kuchaytirishi ehtimoli mavjud.

Bolalarda allergik kasalliklarning o'z vaqtida aniqlanmasligi ularning surunkali shaklga o'tishiga sabab bo'ladi. Ayniqsa, bronxial astma va allergik rinit birgalikda kechganda bolaning nafas olish tizimi faoliyati, uyqu sifati va o'quv jarayonidagi faolligi pasayishi mumkin. Allergik kasalliklar faqat tibbiy muammo emas, balki ijtimoiy ahamiyatga ega holat hamdir.

Shu sababli bolalarda allergik kasalliklarni erta aniqlash, ota-onalarni xabardor qilish, maktab va maktabgacha ta'lim muassasalarida profilaktik nazoratni kuchaytirish, shuningdek, ekologik sharoitni yaxshilash dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Amaliy tavsiyalar

Bolalarda allergik kasalliklarning oldini olish uchun birinchi navbatda allergen omillarni aniqlash va ularni kamaytirish zarur. Uy sharoitida chang to'planishining oldini olish, gilam va yumshoq o'yinchoqlarni muntazam tozalash, xonalarni shamollatish va nam tozalash ishlarini olib borish tavsiya etiladi.

Ota-onalar bolalarda allergik belgilar paydo bo'lganda o'z-o'zicha dori bermasligi, ayniqsa antibiotik yoki gormonal vositalardan shifokor tavsiyasisiz foydalanmasligi kerak. Allergik kasalliklarni davolashda pediatr, allergolog, pulmonolog yoki dermatolog ko'rigidan o'tish muhimdir.

Bolalarning ovqatlanish ratsioni tabiiy, muvozanatli va yoshiga mos bo'lishi kerak. Sun'iy bo'yoqlar, konservantlar, gazli ichimliklar, haddan tashqari shirinliklar va allergen mahsulotlarni nazoratsiz iste'mol qilishdan saqlanish lozim.

Maktab va bog'chalarda allergik kasalligi bor bolalar haqida tibbiy ma'lumotlar bo'lishi, zarur hollarda tez yordam ko'rsatish tartibi ishlab chiqilishi maqsadga muvofiqdir.

Xulosa

Bolalarda allergik kasalliklar keng tarqalgan bo'lib, ularning rivojlanishida biologik, ekologik, ijtimoiy va mintaqaviy omillar muhim rol o'ynaydi. Bronxial astma, allergik rinit, atopik dermatit va oziq-ovqat allergiyasi bolalarda eng ko'p uchraydigan allergik kasalliklar qatoriga kiradi.

Allergik kasalliklarning klinik belgilari turlicha bo'lib, ular nafas olish tizimi, teri, ovqat hazm qilish tizimi va umumiy holatga ta'sir qilishi mumkin. Kasalliklarni erta aniqlash, allergen bilan aloqani kamaytirish, sog'lom turmush tarzini shakllantirish va profilaktik ko'rikni muntazam o'tkazish bolalarda allergik kasalliklar asoratlarini kamaytiradi.

Mintaqaviy jihatdan shahar hududlarida havo ifloslanishi va maishiy allergenlar, qishloq hududlarida esa chang, o'simlik gulchaglari va tabiiy allergenlar asosiy xavf omillari sifatida namoyon bo'ladi. Shu bois har bir hududning ekologik va iqlimiy xususiyatlarini hisobga olgan holda profilaktik dasturlar ishlab chiqilishi lozim.

Umuman olganda, bolalarda allergik kasalliklarga qarshi samarali kurashish uchun tibbiyot xodimlari, ota-onalar, ta'lim muassasalari va jamoatchilikning hamkorligi muhim ahamiyatga ega. Erta tashxis, to'g'ri davolash va muntazam profilaktika bolalar salomatligini saqlashda muhim omil hisoblanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. World Health Organization. Asthma. Fact sheet. 2026.
2. Global Initiative for Asthma. Global Strategy for Asthma Management and Prevention. 2026.
3. Goniotakis I., et al. A Clinical Approach of Allergic Rhinitis in Children. 2023.
4. World Allergy Organization. Allergic Rhinitis and Atopic Diseases in Children.
5. Moreno M. A. Atopic Diseases in Children. JAMA Pediatrics. 2016.
6. Pediatriya bo'yicha zamonaviy klinik qo'llanmalar.
7. Allergologiya va immunologiya bo'yicha ilmiy maqolalar.